

Aristoteles'in "Adalet" Kavramının Günümüz Karşılıkları Örneğinde Felsefe Metin Çevirilerinin Doğası

The Nature of the Translation of Philosophical Texts in the Example of Contemporary Equivalents of Aristotle's Concept of "Justice"

MURAT BAYRAM

Bingöl University

SERHAT ARSLAN

Bingöl University

ENDER BÜYÜKÖZKARA

Sakarya University

Received: 03.02.2023 | Accepted: 06.09.2023

Abstract: Different interpretations and mistakes in the philosophical texts regarding the transfer of concepts to the target culture are essential issues to consider since small mistakes in morality and law can lead to significant misunderstandings. Both conceptual relations and cultural perspectives should be considered to minimize the transfer problems experienced due to the difficulty and open-endedness of philosophical texts. For this purpose, the characteristics of philosophical texts were revealed in our interdisciplinary study, and their differences from other text types were emphasized. Subsequently, in the process of translation activities in the field of philosophy, the possibilities and ways of functionally transferring philosophical concepts to the target culture were also examined. In this context, in the example of Aristotle's concept of "justice", the problems that arise in the field of philosophy in terms of finding a response to the concepts in the source culture in the target culture are pointed out. The possibility of the functional translation of the philosophical texts is emphasized in line with the point of view based on taking the reader to the author.

Keywords: Translation of philosophical texts, Aristotle, justice, translation studies, Schleiermacher.

✉ Murat Bayram & Serhat Arslan

Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Hukuk

Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Seyahat-Turizm ve Eğlence Hizmetleri

12000, Bingöl, Türkiye | mbayram@bingol.edu.tr | serhatarslan@bingol.edu.tr

✉ Ender Büyükozkara

Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Felsefe Bölümü

54000, Sakarya, Türkiye | ebuyukozkara@sakarya.edu.tr

Giriş

Çeviri eylemi, kültürel etkileşimin en önemli vasıtalarından biridir. Gündelik metinlerden sanat eserlerine, bilimsel çalışmalardan felsefe kitaplarına, gerçekleştirilen tüm çeviri eylemleri kültürlerarası iletişime kaynaklık etmektedir. Felsefe alanı özelinde konuya yaklaşıldığında, felsefe tarihi boyunca yürütülen çeviri hareketlerinin felsefe faaliyetlerine doğrudan ve büyük bir katkı sağladığı görülmektedir. Antik Yunancadan –Süryanice vasıtasıyla veya doğrudan– Arapçaya, Arapçadan Latinceye ve Latince modern Batı dillerine gerçekleştirilen bu tür aktarımlar, söz konusu durumun en önemli örneklerindendir. Yine, Cumhuriyet döneminde gerek Batı, gerek Doğu dillerinden Türkçeye aktarılan metinler vasıtasıyla Türk felsefe hayatının ve Türkçe felsefe dilinin gelişiminin ivme kazandığı bilinmektedir. Bu doğrultuda çeviri faaliyeti ile felsefi düşünceler arasında derin ve ayrılmaz bir bağ olduğu söylenebilir.

Yukarıda altı çizilen bağ, sadece çeviri faaliyetlerinin felsefi düşüncelere kaynaklık ettiği şeklinde anlaşılmamalıdır. Zira karşılıklı katkılarla beraber felsefe metin çevirileriyle ilgili alternatif bakış açılarının geliştirilmesi söz konusu olmakta ve felsefe metinlerinin çevirisine yönelik çalışmaların yalnızca çeviribilimciler tarafından değil, aynı zamanda felsefeciler/filozoflar tarafından da ortaya konulduğu görülmektedir. Bu doğrultuda çalışmamızın temel ilgisi ve amacı şu şekilde ifade edilebilir: “Adalet” kavramı gibi pek çok felsefe kavramının üretildikleri kaynak kültürden başka erek kültürlere aktarımı esnasında güçlükler ve bazen de imkânsızlıklar ortaya çıkmaktadır. Bunun temelinde ise felsefe metinlerinin sahip olduğu açık uçluluk niteliği, içerik bakımından kavramsal güçlükler ve felsefe alanına dair yöntemsel özgünlük gibi hususlar yer almaktadır. Bu çerçevede çalışmamızda, felsefe metin türünü diğer bütün metinlerden ayırarak özel bir konuma yerleştiren Friedrich D. E. Schleiermacher’ın bakış açısı temelinde ve çeviribilim araştırmacıları ile beraber çeviri üzerine düşünen filozofların/felsefecilerin bakış açıları da göz önünde bulundurulmak suretiyle felsefe alanında çeviri faaliyetlerinin işlevsel bir biçimde gerçekleştirilmesine yönelik bir anlayışın ortaya konulması ve bunun Aristoteles’in “adalet” kavramı bağlamında örnekendirilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmamız çerçevesinde örnek olarak seçilen “adalet” kavramının değişkenliğinin veya bir çok kavramın yerine (hak, eşitlik, yasa) kullanılabileceğinin farkında olan Aristoteles, *Ethika Nikomakheia*’nın (*Nikomakhos’a Etik*) beşinci bölümünün tamamını bu kavrama ayırmıştır. Buna rağmen günümüzde “adalet” kavramı tek bir anlamla sınırlandırılmış ve bu durum hem hukukî hem de ahlakî birçok soruna neden olmuştur. Bu nedenle “adalet” kavramını tek bir anlamla sınırlandırmak, kavramın doğasıyla çatışmaktadır. Buradan hareketle çeviribilim alanında ortaya konulan/tartışılan felsefe metin çevirileriyle ilgili tespitler incelenmiş, akabinde etimolojik verilerden de yararlanmak suretiyle söz konusu inceleme “adalet” kavramı bağlamında örneklendirilmeye çalışılmıştır.

1. Metin Türü Olarak Felsefe Çevirilerinin Nitelikleri

Felsefe alanında üretilmiş metinler, diğer alanlarda üretilen metin türlerinden farklı bir yapı ve niteliğe sahip metinlerdir ve açık uçlu anlamlar barındırmaları sebebiyle kendine özgü bir metin türünü teşkil ederler ve metinlerdeki mevcut kavramlar ile düşünceler sürekli bir devinim içerisindedirler. Felsefe metinlerinde, alanın doğası gereği, karmaşık ifadeler çoğu kez okurun karşısına çıkar; bu tür karmaşık ifadeler, doğal olarak zor nitelikli bir dili de beraberinde getirir. Bu tür metinlerde, metni üreten filozofun/felsefecinin, okuruna/alana sunmak istediği düşünce(ler)/fikir(ler)/görüş(ler) alana özgü bir yöntemle aktarılmak zorundadır. Ayrıca felsefe metinlerinin her zaman kendine özgü okurları vardır, ele aldıkları metinleri bilinçli bir şekilde ve –önceden metne– hazırlıklı olarak değerlendirirler. Bu bağlamda felsefe metinleri, profesyonel bir okumayı gerektirmektedir. Aksi durumda alımlama süreçlerinde yapılacak ufak bir perspektif hatası neticesinde yanlış anlama, yanlış alımlamayı da beraberinde getirecektir.

Felsefe alanını, süregelen çeviri faaliyetlerinden bağımsız bir şekilde ele almak mümkün değildir. Bu bağlamda Spitzer, çeviri hareketlerinin –geniş manada– Batı felsefesinin temel bir unsurunu oluşturduğunu vurgulamaktadır (2020, s. v). Zira felsefe bir kültürdeki öğelerin diğer kültürlerdeki öğelerle alışverişi neticesinde sürekli gelişen bir yapıya sahiptir. Sözü edilen kültürel alışverişi mümkün kılan en önemli unsur ise, çeviri eyleminin kendisidir. Bu nedenle çeviri faaliyeti olmadan, kültürlerarası felsefi etkileşimin düşünülməsi mümkün değildir.

Her ne kadar felsefe alanı çeviri faaliyetlerinden bağımsız bir biçimde ele alınamasa da Avtonomova, felsefenin halen kendi dilini oluşturma süreci içinde olduğunu, başka bir deyişle, felsefenin bir yabancı dile benzediğini ve okurunun da onu öğrenmesi gerektiğini savunmaktadır (2020, s. 96). Avtonomova'nın felsefe için belirttiği bu ifade, felsefe-çeviri ilişkisine farklı bir boyut kazandırmaktadır. Zira halen kendi dilini oluşturan bir alan, muhakkak çeviri faaliyetlerinden destek almak durumundadır.

Peki, felsefe metnlerinin çevirisi, diğer metin türlerinde gerçekleştirilen çeviri faaliyetleri gibi ele alınmalı mıdır? Yoksa burada felsefe metinleri özelinde, kendine has bir nitelikte bir çeviri anlayışı mı söz konusudur? Felsefe metnlerinin ve kavramlarının çevirisi -işlevsel manada- mümkün müdür? Bu tarz soruların cevabını elde edebilmek için öncelikle çeviri olgusunun temel yapısını göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Reiß ve Vermeer çeviriyi, "belli bir bilgi sunusu üzerinden bilgi sunusu taşıyan bir tür ürün" olarak nitelendirmektedirler (Reiß & Vermeer, 1984, s. 19). Çeviribilim alanında kabul görmüş Reiß ve Vermeer'in ortaya koyduğu "Skopos Kuramı" temelinde yapılan böyle bir tanım, çeviri eyleminin doğasında bulunan ana hususlardan elbette birisidir. Ancak çeviriyi, daha doğrusu çeviri faaliyetini salt bir "bilgi sunusu" çerçevesinde ele almak, felsefe metinleri çevirisi özelinde herhangi bir karşılık bulamayacaktır.

Rée, uzmanlık metin türü olarak felsefe metnlerini "aldatıcı" olarak nitelendirir. Zira ona göre felsefe metinleri anlaşılmazlıklarıyla ünlüdür (2001, ss. 226-227). Ayrıca Albert'e göre, örneğin, Martin Heidegger tarafından ortaya konulmuş kaynak metinler, Alman okuyucular için bile daha kolay nitelikte değildir (2001, s. 200). Güç bir biçimde anlaşılma, belki de felsefe metnlerinin en temel sorunlarından biridir. Bu doğrultuda çeviri sürecinde çevirmen, çeviribilim alanında betimlenen edinçlere sahip bir çevirmen olarak görevini yerine getirirken, aynı zamanda eline aldığı felsefe metnini erek okurun işlevsel bir nitelikte alımlayacağı bir şekilde yorumlamalı ve felsefeci kimliğine de bürünerek çeviri sürecinin nihayetinde amaçlanan işlevi erek kültürde oluşturmalıdır (Arslan, 2015, s. 762).

Diğer taraftan Jaitner, felsefe dilinin ulusal dil sınırlarından bağımsız bir şekilde oluştuğunu savunur (2020, s. 82). Bu doğrultuda kendi kaynak kültüründen dahi bağımsız bir nitelikte üretilmiş felsefe metnlerinin,

çeviri eylemi vasıtasıyla erek kültüre aktarım sürecinin çok daha zor olacağı aşikârdır. Bu hususta Albert, felsefe alanında metin ya da tartışma düzleminde elbette her zaman çevrilemez (veya zor çevrilebilir) unsurların varlığının söz konusu olduğunu savunur ve Heidegger gibi birkaç çevrilemez filozofun ifadelerinin bu bağlamda birer net örnek teşkil ettiklerini belirtmektedir (2001, s. 110). Bunun en iyi örneği ise Heidegger'in "Dasein" kavramıdır. Zaten felsefe metinlerinin çevirilerine yönelik hem felsefe hem de çeviribilim alanındaki çalışmaların, ağırlıklı olarak Heidegger çevirileri ile Heidegger'in "Dasein" kavramı ekseninde ortaya konulduğu görülmektedir (bkz. Rée, 2001; Smith, 1993; Albert, 2001; Fehér, 1993; Bykova, 1993).

Witte'nin belirttiği üzere, çeviribilim alanında kültür ve eylem odaklı yaklaşım Reiß ve Vermeer'in -çalışmamızda daha önce de adı geçen- "Skopos Kuramı" (1984) ve Holz-Mänttari'nin "Çeviri Eylemi Kuramı" (1984) temelinde oluşmaktadır (2007, s. 12). Çeviribilim alanında elbette başka kuramlar da ortaya atılmıştır. Ancak yukarıda belirtilen her iki çeviri kuramı, geçerliliklerini etkin bir biçimde günümüzde de sürdürmektedir ve -genel olarak- "kaynak kültürde üretilen sözlü ya da yazılı nitelikteki kaynak metnin, hedef kitlenin beklenti ve gereksinimleri göz önünde bulundurularak erek kültüre aktarılması gerekliliğini ortaya koyan kuramlar" biçiminde betimlenebilir. Bununla birlikte pekçok çeviribilim araştırmacıları tarafından kısmen dile getirilen kuramsal düşüncelere çalışmalarında bütünsellik kazandıran Reiß ve Vermeer ile çeviri eylemini birbirini tamamlayan öznelarası iletişimsel davranışlar bütünü olarak vurgulayan Holz-Mänttari'nin kuramları çerçevesinde, felsefe metinlerinin niteliğini tam anlamıyla ortaya koymak pek mümkün değildir. Zira Bengi-Öner'in de vurguladığı gibi, örneğin, Skopos Kuramı çerçevesinde çeviri olgusu "makro" düzeyde ele alınmaktadır (1995, s. 24). Bu sebeple ilgili kuramın metin türleri hakkında bilgi verme amacı da bulunmamaktadır. Nitekim Vermeer'e göre, bir kuramın geçerliliği, genelliği çerçevesinde mümkün olur (1996, s. 36). Bu durumun Holz-Mänttari'nin kuramı için de geçerli olduğu pekâlâ ifade edilebilir. Bu sebeple çalışmamızın konusunu oluşturan "felsefe metin türünü" diğer metin türlerinden net bir biçimde ayıran ve felsefe metinlerinin niteliklerini ortaya koyan Schleiermacher'in çeviri üzerine olan görüşlerini temel almak daha uygun olacaktır.

Felsefe metin türünün niteliğini ve işlevini anlayabilmek ve diğer metin türlerinden farklarını net bir biçimde ayırt edebilmek için Alman filozofu, dinbilimci ve yorumbilimci Friedrich D. E. Schleiermacher, 1804-1811 yılları arasında gerçekleştirdiği beş ciltlik Platon çevirisinin ardından çeviri hakkında düşüncelerini belirttiği "Ueber die verschiedenen Methoden des Uebersetzens (Çevirinin Çeşitli Yöntemleri Üzerine)" başlıklı inceleme yazısında (Schleiermacher, 1963) ortaya koyduğu metin türleri ayrımı çerçevesinde değerlendirmek faydalı olacaktır.

Kurultay'ın "Çeviri Yöntemi Üzerine Düşünceleriyle F. Schleiermacher" başlıklı çalışmasında, Schleiermacher'ın ilkin metin türlerinin ayrımını yaptığı vurgulanmaktadır. Zira ona göre, çeviri eylemini metin türlerinin niteliğine göre değerlendirmek gerekmektedir. Schleiermacher'e göre "çevirmenlik/mütercimlik", bilimsel ve sanatsal metinlerin, "dılmaçlık/tercümanlık" ise iş yaşamından metinlerin aktarılmasıdır. Böylelikle Schleiermacher, bir bakıma metin türlerini belirlemektedir. Bu bağlamda o, iş yaşamında "sözü", bilim ve sanatta ise "konuyu" esas almaktadır. Zira iş yaşamında sözü kim söylerse söylesin, konu tektir ve böylelikle tek anlamlı bir yapıya sahiptir. Tam tersi bir konumda yani bilim ve sanatta egemen olan konu, sözü söyleyen kişiye göre değişkenlik gösterir. Bu doğrultuda "söz" konunun egemenliğindeyken, bilim ve sanatta "söz" konuda belirlenmiş değildir ve egemen konumdur (Kurultay, 1985, s. 193; Schleiermacher, 1963, ss. 39-40).

Schleiermacher (1963, s. 47) yukarıda belirtilen metin türleri konusundaki ayrımın ardından, "okurun yazara" ya da "yazarın okura" götürülmesi olmak üzere çeviride iki yol olduğunu savunmaktadır. Ona göre "çevirmen ya yazarı olduğunca rahat bırakır ve okuru ona doğru yaklaştırır; ya da okuru olduğunca rahat bırakır ve yazarı ona doğru yaklaştırır" (Kurultay, 1985, s. 198). Okurun yazara yaklaştığı durumda çevirmen, kaynak dili anlamayan okurun eksikliğini giderme yolunu tercih eder. Böylelikle okur, kaynak metnin vermek istediği nihai "izlenim" ve "imgeyi" tam anlamıyla alamayacaktır. Zira "kaynak dili bilen kendisinin yapıttan edindiği izlenimi ve imgeyi okurda da yaratmaya, dolayısıyla okuru yabancı olduğu bir konuma getirmeye çalışır" (Kurultay, 1985, s. 198). Böyle bir eylem sonucunda da okur, metindeki yabancı unsurları alımlamaya hazır olacak ve bu bağlamda çaba göstermek durumunda kalacaktır. Tam aksi

durumda da yazarın okura götürülmesi yöntemini uygulayan çevirmenin sunduğu erek metni ele alan okur, “kendi konumunda kalacak, diline ve dünyasına yeni bakışlar katması gerekmeyecektir” (Kurultay, 1985, s. 198). Bu doğrultuda Schleiermacher okurun yazara götürüldüğü yöntemin izlenmesinden yanadır (Kurultay, 1985, ss. 198-199) ve söz konusu yöntemin felsefe metinleri alanında uygulanmasına ilişkin olarak şu görüştedir:

(...) Bu yöntemin en tartışmasız olduğu yer –bilimin en ucunda yer alan– felsefedir, felsefe metinlerinde yazarı okurun dilinde konuşturma “çılgınlığını” göstermeye kimse yeltenememiştir. Bu metinlerde yazarın dili özgüllüğün, dile yapılan katkının doruk noktasına çıkar, çeviride doğal, alışılmış bir dil kullanılması yazarın yarattığı değerlerin alımlanmasıyla sonuçlanacaktır (Kurultay, 1985, s. 211).

Schleiermacher’ın metin türlerini ayırarak, “en üst kısımda felsefe metinlerinin varlığını” vurgulaması ve akabinde söz konusu metin türünde gerçekleştirilecek çeviri eylemlerinde “okurun yazara gitmesi” gerektiği bir yöntemi desteklemesi, elbette felsefe metinlerinin daha önce belirtilen niteliklerinden kaynaklanmaktadır. Bu çerçevede belirtmek gerekir ki okurun bir felsefe metnini profesyonel bir şekilde ele almaması, başka bir deyişle ek bir çaba sarfetmeden okuması, bir felsefe metnini anlamasını oldukça güç kılar (Large, 2019, s. 61).

Felsefe metin türünün niteliğini ve işlevini Schleiermacher’ın görüşleri doğrultusunda ele alıp diğer metin türlerinden farklarını ayırt ettikten sonra, bir felsefe metni çevirisinin nasıl gerçekleştirilmesi gerektiği hususu daha detaylı bir şekilde ele alınacak olursa, bu konuda yalnızca çeviribilimcilerin değil, aynı zamanda çeviri üzerine düşünen filozofların/felsefecilerin çalışmalarına da rastlamak mümkündür. Bu doğrultuda Tymoczko filozofların da çeviri pratiğiyle ilgili sorun ve önerileri gündeme getirdiklerini vurgulamaktadır (2019, s. 173).

Heidegger’in (2002, s. 178) tıpkı her çeviriye bir yorum olarak betimlediği gibi Rée de, özellikle felsefe metinlerinin çeviri eylemi sürecinin yorumsuz gerçekleştirilemeyeceğini savunmaktadır (2001, s. 224). Her bir çeviriye yorum olarak ele alan Gadamer de çevirilerin yeni dil dünyasında anlaşılması gerektiğini belirtmektedir (1999, s. 388). Zira Jaitner de felsefe metinlerinin hedef kitlesi olarak kendi okuyucularının hem kaynak kültürde hem de erek kültürde benzerlik gösterdiğini savunmaktadır. Ona

göre, her iki okuyucu kitlesi de felsefe alanında bilgilidir, bu bağlamda okuma tarzları da benzerlik göstermektedir (2020, ss. 74-75).

Felsefe metinleri kavramsal düzlemde ele alındığında, "idealizm", "materyalizm" gibi kavramların erek kültüre aktarımı sürecinde herhangi bir zorluğun söz konusu olmadığı düşünülebilir (Rée, 2001, s. 228). Bununla birlikte erek kültürdeki kavramların her zaman kaynak kültürdeki kavramlarla örtüşmediğinin örneklerine rastlamak da mümkündür. Felsefe metinlerinin erek kültüre aktarılması süreci bu bağlamda genellikle sorunlu bir eylem niteliğindedir.

Yukarıda yer verdiğimiz filozofların/felsefecilerin belirttikleri gibi, çeviri eylemi hem aslında bir yorumdur hem de çeviri metin anlaşılabilir olarak erek kültürde bir karşılık bulmalıdır. Felsefe metinleri kendine özgü bir yapıya sahip olmaları ve açık uçlu anlamlar barındırmaları gibi niteliklere sahip olduklarından, felsefe metni çevirisi görevini üstlenecek çevirmen, kaynak metnin yazarının kendi düşünce dünyasında ortaya koyduğu mantıksal yapı ve anlamsal içeriği, düşünce(ler)i/fikir(ler)i/görüş(ler)i erek kültürde yeniden inşa etmelidir. Söz konusu çevirmen bu zorlu görevi üstlenecek ve görevi işlevsel bir nitelikte tamamlayabilecek kadar donanımlı ve tecrübeli olmalıdır. Alana hâkim olmadan, söz konusu donanıma sahip olmadan böyle bir görevi layığıyla yerine getirmek, olası bir durum değildir. Zira felsefe metinlerinde ortaya çıkabilecek basit düzeydeki bir anlam kayması bile, ilgili metnin işlevsel bir biçimde alımlanması hususunda önemli bir engel olacaktır.

Bu doğrultuda çalışmamızın devamında, yukarıda ele alınan felsefe metinleri çevirisine ilişkin temel hususlar ışığında, Aristoteles'in "adalet" kavramının esas anlamıyla beraber günümüz karşılıkları değerlendirilip ortaya çıkan anlamsal tutarsızlıklar irdelenecektir.

2. Aristoteles'in "Adalet" Kavramının Günümüz Kullanımlarındaki Sorunlara Yönelik Bir İnceleme

Hayatın bütününe kapsayan adalet unsurunu ilgilendiren anlaşmazlıklar/uyuşmazlıklar/sorunlar her zaman söz konusu olabilmektedir. Böyle bir durum hayatın doğal akışı içinde kendini göstermektedir. Yalnızca hukukçular değil, gündelik hayatta haksızlık gibi sebeplerle adalet arayışına/belirlemesine giren bireyler de "adalet" kavramı hususunda yanlış

kullanım içerisine girerler. Başka bir deyişle, hukukçular büyük ölçüde üzerinde uzlaştıkları kavramlarla hareket ederek bir davanın adil olup olmadığına karar verirler. Üstelik hukuk uzmanlık alanına sahip olmayan bireyler de söz konusu kavrama yönelik bilinçli bir alt yapı olmadan, örneğin, bir davada bir suçlunun yargılanmasının ardından “adaletin yerini bulduğu” şeklinde bir ifadeyle adalet kavramını bilinçsiz bir şekilde kullanabilmektedirler.

Diğer taraftan üzerinde uzlaşım kurulan “adalet” ve benzer kavramların algılanması dikkate değer derecede kırılğan/değişken kullanımlıdır. Çünkü bir kavram olarak adaletin ne olduğu sorusunu sormaya başladığımızda, çoğu kişi (hukukçular dâhil olmak üzere) adaletin kavramsal temellerinden habersizdir ve “adalet” kavramı sadece yasal düzlemde algılanırken kavramın ahlakî boyutu gözardı edilir. Birçok kavram, özellikle de “eşitlik”, “yasa” ve “hak” kavramları günümüzde “adalet” kavramından keskin sınırlarla ayrılmıştır. Ancak Antik Yunan’da diğer kavramlarla bir ilişki çerçevesinde kullanılan “adalet” kavramı, etimolojik olarak hem kendisine münhasır hem de diğer kavramlarla ilişki içersinde anlaşılabilir. ¹

¹ “Adalet” kavramı Antik Yunancada birincil olarak “δικαιοσύνη (*dikaiousînê*)” kelimesiyle karşılanmaktadır. Bu kelime haklılık (*righteousness*), adalet (*justice*), yasanın yerine getirilmesi (*fulfilment of the Law*), yargıcın görevi (*the business of a judge*) gibi anlamlar ihtiva eder. Kelimenin kökeninde bulunan “δική (*dikê*)” sözcüğü ise “alışkanlık (*custom*), kullanım (*usage*), düzen (*order*), hak (*right*), hüküm (*judgement*), dava (*lawsuit*), yargılama/duruşma (*trial of the case*), eylemin sonucu (*the consequence of the action*), kefaret (*atonement*), ceza (*penalty*)” anlamlarını taşır. Bu çerçevede “δικαίος (*dikaïos*)” sıfatı, alışkanlık ve kural gözetken (*observant of custom or rule*), tanrılara ve insanlara karşı görevleri gözetken (*observant of duty to gods and men*), haklı (*righteous*), eşit (*equal*), dengeli (*well-balanced*), adil (*fair*), tarafsız (*impartial*), yasa-ya uygun (*lawful*), haktanır (*just*), uygun (*fitting*), normal (*normal*) ve gerçek (*real*) gibi anlamlarda kullanılmaktadır (Liddell & Scott, 1996, ss. 429-430). Bu belirtilenlerden hareketle adalet ile hakkın birbirleriyle bağlantılı olduğu ve her iki terimin yasalar ve hukukî işleyişle de alakalı olduğu neticesi ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan, Antik Yunancada “eşitlik” kavramının karşılığında kullanılan kelimelerden biri olan “ισότης (*isôtês*)” sözcüğü için verilen anlamlara bakıldığında eşitlik ile adalet –ve dolayısıyla hak ve yasa– arasında da ilişki görülmektedir. Şöyle ki “ισότης” matematik alanındaki eşitliğe (*equality of ratios, proportion*) karşılık geldiği gibi, politik eşitlik (*political equity*), adalet (*justice*), dürüst/adil iş yapma (*fair dealing*), tarafsızlık (*impartiality*) gibi anlamlar da taşımaktadır (Liddell & Scott, 1996, s. 840). “Yasa” kavramına gelince, Antik Yunancada “νόμος (*nómos*)” ile karşılanmaktadır.

Özerk bir alan içerisinde oluşturulmuş kavramlar, doğası itibarıyla yine kendi özerk alanı içerisinde özel bir anlama sahiptir. Alanı içerisinde kullanılan kavramları alımlayarak söz konusu alanı işlevsel bir biçimde ve dolayısıyla olması gerektiği gibi kullanmış oluruz. Aksi bir durumda “anlaşılama süreci” ortaya çıkacak ve aktarım süreci sekteye uğrayacaktır. Bu bağlamda ele aldığımız herhangi bir özerk alanda yaşanabilecek söz konusu aktarım sorunları, felsefe alanında had safhada kendini göstermektedir. Zira felsefe metinleri açık uçlu niteliğe sahip olarak kendine has bir nitelikte üretilirler. Felsefe metinleri hem kavram hem de düşünce bazında sürekli bir devinim içerisinde olduğundan, anlaşılması/alımlanması bir hayli güçtür. Felsefe metinlerinin üretim sürecinde rastgele seçilmiş ve/veya rastgele üretilmiş kavramlar bir araya getiril(e)mez ve filozofun/felsefecinin, okuruna/alana sunmak istediği düşünce(ler)/fikir(ler)/görüş(ler) yine belli bir amaç doğrultusunda ortaya konulur. Böyle bir durumda söz konusu kavramları, doğru bir şekilde anlamak/alımlamak elbette elzem olacaktır.

Hem anlamsal hem de kavramsal karışıklıkların olduğu adalet ve benzeri kavramları doğrudan aktarmak, arka plan bilgisi ve uzmanlık gerektirir. Nitekim bilimsel terimler (bkz. Réé, 2001, s. 228) gibi bir kesinliğe sahip olmayan hukuktaki anahtar kavramların çoğu, sanat terimleri gibi oldukça soyutlurlar ve herhangi bir basit tanıma meydan okurlar. Anlamları, yalnızca onlar üzerinde uzun süre çalışmış biri için anlaşılır hâle gelir. Temel bir hukukî kavram resmî olarak nispeten kısa bir şekilde tanımlanabilir. Ancak bu tanım ve tüm çıkarımlar, mahkemelerin ve hukukçuların kavram hakkında söylediklerinin kapsamlı bir biçimde incelenmesiyle anlaşılabilir. Genelden daha spesifik olana gidilerek, her zamankinden daha ince bir şekilde kavramı ayırt ederek, sonuçta ilk kavramın pratikte ne anlama geldiğine dair gerçek bir anlayışa varılır. Hukukta temel bir tanım, yalnızca uzun süreli bir çalışma için başlangıç noktasıdır ve sonunda ilk tanımın aldatıcı basitliğinin ardında neyin saklı olduğuna dair bir anlayışa yol açar (Gemignani, 1979, ss. 697-698).

Bu kelime alışılmış uygulama, kullanım ve iyelikte bulunan şey (*that which is in habitual practice, use, or possession*); kullanım (*usage*), alışkanlık (*custom*), yasa (*law*); otorite tarafından yapılan mevzuat, kararname (*statute, ordinance made by authority*) anlamlarını taşımaktadır (Liddell & Scott, 1996, s. 1180).

H. L. A. Hart'a göre, bir kavramın ortaya çıktığı ve geliştiği kavramsal bağlamı anlamadıkça hukuku doğru anlamamız olanaklı değildir (Wacks, 2016, s. 142). Ronald Dworkin ise, hukukta bazı kavramların anlaşılma yönünde güçlük çıkardığını ve hukukçuların da bu kavramların tam olarak ne ifade ettiklerini anlamamalarına rağmen onları kullandıklarını belirtmektedir (2007, s. 22). Örneğin, “adalet” kavramı hukukçular arasında çokça kullanılmaktadır. Ancak bu kavramın ne ifade ettiği üzerinde hukukçular arasında kesin olarak bir uyuşum sağlanmamıştır. Bu bağlamda bir hukukçu adalet kavramını kullanırken hem hukukî anlamını hem de hukuk dışı anlamını kastedebilir.

“Adalet” ve benzeri kavramların, yukarıda da belirtildiği üzere, bilimsel kavramlar gibi bir kesinliğe sahip olmayışı, beraberinde birçok farklı hukuk ekolü oluşmasına neden olmuştur. Çağdaş dönemde Aristoteles'in bu kavramlar üzerindeki yorumlarının farklı çevrelerde aynı biçimde algılanmaması, bu ekollerin temelini teşkil etmektedir. Özellikle hukuk ve ahlak ilişkisi çerçevesinde bu kavramların ele alınması, farklı anlayışlara neden olmuştur. Örneğin, ahlakı hukuktan dışlayan pozitivist hukuk felsefecileri (Austin ve Hart gibi), yasa ve adaleti özdeşleştirerek katı bir tutuma girmiş ve hukuk kavramlarını bilimsel kavramlar gibi bir kesinlikte ele almışlardır (Dworkin, 2007, ss. 40-50). Ancak Kant'a göre, pozitif yasalar ve deneysel vakalardan farklı olarak, prensipte hak ve hukukun teorik bilgisi, saf hukuk bilimine (*Jurisscientia*) aittir (Kant, 2010, s. 43). Bu nedenle hukuk kavramları sadece deneysel vakalar gibi bir bağlama sahip değildir.

Diğer taraftan hukukî realizm ekolü, kâğıt üzerinde metnin/yasanın ne söylediğine değil, mahkemelerin ne yaptığına odaklanmaktadır. Hukukî realizm açısından yasa, uygulamanın kurallarından oluşmaktadır. Yani mahkeme sadece yasaya göre hareket etmez. Mahkemenin yaptıkları yasa yaratır. Dolayısıyla hukukî realistler kuralcı/kavramcı ve bilimsel bir kesinlikten yana değildirler (Dworkin, 2007, s. 23).

“Adalet” ve benzeri kavramları bir arada alıp yakın anlamlılıklarını detaylı bir şekilde ilk defa dile getiren Aristoteles olmuştur. Aristoteles *Ethika Nikomakheia* adlı eserinin beşinci kitabının tamamında bu kavramları detaylı bir biçimde tartışarak ele almıştır. Özellikle “adalet” (δικαιοσύνη - dikaiosûnê) kavramının müphemliği, tek başına ele alınmayı

zorlaştırdığı için, Aristoteles sözü edilen eserin beşinci bölümünü adalet olgusunun üzerine inşa ederek hak (δικη - dîkê), eşitlik (ισότης - isôtês) ve yasa (νόμος - nómos) gibi kavramlarla ilişkisini vurgulayarak açıklar. Aristoteles, belirli sınırlar içerisinde anlaşılan bir adalet kavramından ziyade, sınırları geniş ve aynı zamanda farklı kavramlarla iç içe olarak bağ içeren bir adalet düşüncesini incelemektedir. Bu bağlamda *Ethika Nikomakheia* adlı eserinde verdiği “anahtar” örneği adaletin birçok kavramın yerine kullanılabileceği düşüncesini en iyi şekilde gösterir: “Hem hayvanların uyuluk kemiğine hem de kapıları kilitleyen şeye aynı adla anahtar denir” (Aristoteles, 2017, s. 91 1129a). Burada Aristoteles’in eserinde verdiği örnekte de görüleceği üzere, kavramların/kelimelerin diğer kavram ve/veya kelimelerle bir bağa sahip olması ya da farklı anlamları kendi içinde barındırması yalnızca günümüze ait bir sorun değil, geçmişten beri fikrin ortaya konulduğu her ortamda bir sorun niteliğini devam ettirmektedir. Böylelikle bu durum belirli bir uzmanlık alanına ait kelime ve/veya kavramların işlevlerini sağlayacak bir şekilde alımlanması/anlaşılması hususunda engel teşkil edecektir.

Nitekim adalet ve hak etimolojik açıdan bir benzerlik gösterir, ancak adalet ile yasa ve eşitlik kavramları kavramsal olarak bir benzerlikten ziyade anlamsal bir benzerliğe sahiptir. Bu anlamda sözü edilen üç kavramın kapsadığı durumlar, genellikle adalet kavramı ile karşılanmaktadır.

Aristoteles *Ethika Nikomakheia* adlı eserinin beşinci kitabında adaletin ilk tanımını verdiğinde, doğrudan hak kavramı ile bağlantı kurar. Daha sonra eşitlik ve yasaya uygun olan ile adil olan arasında ilişki kurmaktadır. Zira hak kavramı hem kavramsal hem de anlamsal olarak adaletle benzerdir, yasa ve eşitlik ile adalet arasında ise sadece anlamsal bir benzerlik bulunmaktadır. Diğer taraftan adaleti tanımlamak için adaletsizliğe başvuran Aristoteles eşitlik-eşitsizlik, yasaya itaat-itaatsızlık, hak-haksızlık kavram ikilemelerine değinmektedir (Aristoteles, 2017, s. 91 1129a).

Adaletin özelliği olan “ortalama” ve “doğruluk” gibi ölçütler hak, eşitlik ve yasa kavramlarından da ortak özellikler barındırdığı için adalet ile yakın anlamlı olarak görülür. Bu anlamda “beşinci kitabın asıl maksadı herhalde adaletin, bütün diğer ahlaki erdemler gibi, bir ortalamaya sahip olması gerektiği” düşüncesidir (Guthrie, 2021, s. 359, 1981, s. 372). Orta olan aynı zamanda eşittir. Bu bağlamda eşit olan hem geometrik hem de

aritmetik ortadır. Geometrik ortalama genel olarak “mal” veya “onur” gibi şeylerin dağıtıldığı durumlarda söz konusudur. Aritmetik ortalama ise gerek isteyerek (satın alma, kiralama gibi) gerek istemeyerek (hırsızlık, dolandırıcılık gibi) gerçekleştirilen alışveriş gibi durumlarda ortaya çıkan haksızlıkları düzelten adaleti sağlayan ölçüttür (Aristoteles, 2017, ss. 94-98 1130b-1132a). Hatta Aristoteles, yazılışları birbirine benzeyen bazı sözcükler arasında anlam ilişkisi kurar: “Eşit ise daha büyük ve daha küçüğün aritmetik oranlamaya göre ortasıdır. Bunun için ona *dikaion* denir: ‘*dik-ba*’dır (ortadan ikiye bölünmüştür) diye neredeyse ona ‘*dikbaion*’, ‘*dikastes*’e (yargıca) de ‘*dikbastes*’ (ikiye bölen) denecekmiş” (Aristoteles, 2017, s. 98 1132a).

Aristoteles dahi zamanında adalet hakkında bazı anlamsal yanlışların farkındadır zira Pythagorasçıların savundukları “misliyle karşılık vermenin” adalet düşüncesine aykırı olduğunu ifade etmektedir (2017, s. 99 1132b-1133a). Aksine Aristoteles için adalet, bir misilleme olarak ele alınmamalı, adaletin orta yolu sağlaması gerekmektedir. Hukuk da bu bağlamda söz konusu ortayı sağlamak durumundadır:

Nitekim aralarındaki ilişkiler yasayla düzenlenenler için hukuk söz konusudur; yasa da birbirine haksızlık yapanlarda söz konusu olur. Çünkü yargı, hak ile haksızlığı ayırmadır. Ve nerede adaletsizlik söz konusuysa, orada haksızlık yapmak da söz konusudur, ama haksızlık yapmaların hepsinde adaletsizlik söz konusu değildir (Aristoteles, 2017, s. 103 1134a).

Her ne kadar adaletsizlik, yasanın çiğnenmesi, eşitliğin bozulması ve haksızlığa karşılık gelse de adalet sadece bir eşitlik, yasa ve hakka uygunluk değildir. Bu bağlamda Aristoteles, adaleti hem kavramsal hem de anlamsal olarak diğer kavramlarla bir benzerlik içerisinde ele alsada adaleti bahsi geçen kavramlardan kendi başına olması anlamında ayırmaktadır. Nitekim yasa “çoğu zaman olanı hesaba katar, yaptığı yanlış bile bile” bağlamında ele alınsa da, adalet anlamına gelmez (Aristoteles, 2017, s. 112 1137b). Diğer taraftan “olması gereken” adalet dikkate alınmadığı için yasa aynı zamanda adaletsizlik de olabilir.

Hukukî kavramların anlaşılmasındaki güçlüklerle paralel bir şekilde çalışmamız çerçevesinde bu kavramların hem Aristoteles sonrası filozoflar/felsefecilerin ürettikleri kaynak metin hem de çeviri sürecinin ardından ortaya çıkan erek metinde kullanımları yönünde tutarsızlıklarla karşı-

laşılmış ve özellikle Aristoteles felsefesinde “*dikaion*” kavramı bağlamında birtakım karışıklıklar tespit edilmiştir.

Örneğin, Leo Strauss (2011), Aristoteles tarafından *Ethika Nikomacheia*’da kullanılan Yunanca “*physikon dikaion*” teriminin çevirisi olarak “*doğal hukuk*” yerine “*doğal hak (natural right)*” terimini kullanmayı tercih etmektedir. Strauss, bu kavramların (doğal hukuk, doğal adalet) eski Yunanlıların, özellikle de Aristoteles’in yaşamına ve zamanlarına yabancı olduğunu savunur. Bu nedenle onun görüşüne göre, Aristoteles’in etik ve politik düşüncesini tartışırken “doğal hukuk” kavramını kullanmak bir hatadır. Çünkü Strauss için “doğal hukuk” terimi daha çok tanrısallıkla ilişkilendirilmiş bir Hristiyan teolojisi deyimidir. Strauss’a göre (Strauss, 2011, ss. 119, 191) tam anlamıyla doğal hukuk öğretisinin klasik biçimini destekleyen Aristoteles değil, St. Thomas Aquinas’tır.

Tony Burns’a göre hukuk yalnızca şu ya da bu yasa koyucunun yaratıcı bir irade eylemiyle ortaya çıkan ahlaki kurallar ya da yönlendirici ilkelere ilişkilendirilemez. Bu nedenle, doğal hukuk kavramıyla genellikle ilişkilendirilen ahlaki kuralların, herhangi bir üst kişinin emri olmasa bile, meşru yasalar olduğunu savunanların görüşünü kabul etmekte hiçbir sorun yoktur (2011). M. Salomon Shellens’in (1959, s. 74) işaret ettiği gibi, birçok yorumcu bu bağlamda *physikon dikaion* çevirisi olarak *doğal hukuk* tabirini kullanır. Bu nedenle Aristoteles’in “adalet” kavramı daha sonradan Stoa felsefesinde ve Skolastik felsefede doğal hukuk ile ilişkilendirilmiştir.²

Bunun yanı sıra felsefe alanında mevcut olan kavramların yukarıda belirtilen niteliklerinden ötürü bu kavramlara farklı hukuk ekollerince farklı şekillerde kullanılmıştır. Örneğin, Hans Kelsen’in (1973, s. 131) Aristoteles’te doğal hukukun basitçe devletin pozitif yasasının kurucu bir parçası olduğu yolundaki iddiası, *dikaion* kavramının pozitivist yasa olarak görülmesine neden olmuştur. John Finnis (2011, s. 165) ise *dikaion*’un genel anlamda yasal adalet olarak çevrileceğini söyler.

Diğer taraftan bu kavramların aktarılmasındaki zorluk, Türkçe erek metinlerde de görülmektedir. Örneğin, İngilizce karşılığı *political justice* olan *politikon dikaion* Türkçe’ye *medenî hukuk* olarak çevrilmiştir (Aristoteles, 2007, s. 104 1134b). Hemen önceki sayfada ise *politikon dikaion*, toplum-

² Doğal ve pozitif hukuk konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. (Bayram, 2022).

daki adalet olarak karşılanmıştır (Aristoteles, 2007, s. 103 1134a). Ancak sonradan yapılan bazı değişikliklerle *politikon dikaion*'un, *siyasî adalet* olarak da çevrildiği görülmektedir (Aristoteles, 2017, s. 104 1134b).

Görüldüğü üzere “*politikon dikaion*” terimi gerek İngilizce, gerek Türkçe metinlerde muhtelif biçimlerde karşılanmaktadır. Etimolojik verilerle ilgili kısımda “*δίκαιο*” sıfatı hakkında dile getirilen hususlar göz önünde bulundurulduğunda, “*politikon dikaion*” terimi için “politik ya da siyasî açıdan adil, hak ya da yasaya uygun olan” şeklinde bir karşılık düşünülebilir. Ne var ki bu karşılık da anlam karmaşasının ortadan kaldırılması için yeterli değildir ve bu noktada kaynak kültürdeki tüm kavramların erek kültüre diğer gündelik metinlerdeki gibi aktarılmasının imkânsız oluşunun iyi bir örneğini teşkil etmektedir.

Bu durumun farkında olan Guthrie, Antik Yunan düşüncesi üzerinden durumun gerekçesini açık bir biçimde ifade etmekte ve bu bağlamda Antik Yunanca sözcüklerin içeriklerinin Yunan düşünce ve diliyle olan irtibatlarının koparılması hâlinde kaybedildiklerini dile getirmektedir (Guthrie, 2021, s. 356, 1981, s. 368). Çalışmamız çerçevesinde de görüleceği üzere, diğer metin türlerinden farklı bir niteliğe sahip felsefe metinlerinde böyle sorunların yaşanması kaçınılmazdır. Zira yalnızca hukuk felsefesinde değil, felsefenin bütün alt alanlarındaki kavramlar, içinde üretildikleri kültürün izlerini taşımaktadır ve bu doğrultuda ele alınmaları gerekmektedir.

Sonuç

Çalışmamız çerçevesinde hem felsefe hem çeviribilim alanlarının perspektifleri doğrultusunda disiplinlerarası bir incelemede bulunmak suretiyle “adalet” kavramının günümüz karşılıkları bağlamında tarafımızca tespit edilen belli başlı sorunlar ve güçlükler ortaya konulmuş ve bunlara ilişkin çözümler aranmıştır. Bu doğrultuda öncelikle çeviribilim alanında ki mevcut görüşler çerçevesinde felsefe metin çevirilerinin doğası ve niteliği detaylı bir biçimde ele alınmış ve mevcut sorunlar irdelenmiştir.

Felsefe metinlerinin çevirisinin, diğer metin türlerinde gerçekleştirilen çeviri eylemleri gibi ele alınıp alınmadığı, felsefe metinleri özelinde,

kendine has bir nitelikte bir çeviri anlayışının söz konusu olup olmadığı ve bu doğrultuda felsefe metnlerinin ve kavramlarının çevirisinin işlevsel nitelikte mümkün olup olamayacağı hususlarının tartışıldığı çalışmamızda, felsefe metnlerinin çevirisinin her şeyden önce bir felsefî okuma olduğu vurgulanmaktadır. Bu anlamda felsefe metnini çevirmek üzere görevlendirilmiş çevirmen her şeyden önce bir okurdur, felsefe okurudur.

Schleiermacher'ın de belirttiği gibi, üretilen bütün metninlerin "en ucunda" yer alan felsefe metnlerini, diğer bütün metinlerden ayırmak gerekmektedir. Zira felsefe metinleri açık uçlu anlamlar barındırarak daimî bir devinim içerisindedirler. Bu nedenle henüz kaynak kültürde bile filozof/felsefeci tarafından kendi hedef kitlesine sunulmak istenen düşünce(ler)in/fikir(ler)in/görüş(ler)in yine felsefenin kendi alanına özgü yöntemleri neticesinde ortaya konduğu kabul edildiğinde, felsefe metnlerinin hedef kitlesini oluşturan kendi okuyucularının profesyonel bir biçimde bir metin okuma eylemini gerçekleştirmeleri kaçınılmazdır. Kendine has dili vasıtasıyla gelişimini sürdüren ve çeviri faaliyetiyle etkileşen felsefe alanında gerçekleştirilen çeviri eylemini bir "bilgi sunusu" şeklinde ele almak, felsefe metinleri çevirisi konusunun "olması gerekenden/ideal olandan" farklı bir biçimde alımlanmasına neden olmuştur/olacaktır.

Çalışmamız çerçevesinde ele aldığımız "adalet" kavramı ile onunla ilgili kavramların yakın anlamlara sahip olduğu ve böylelikle birbirinin yerine kullanıldıkları tespit edilmiştir. Aristoteles dahi söz konusu kavramların ilişkisinin farkında olarak, *Ethika Nikomakheia* adlı eserinin beşinci kitabının tamamını bu soruna ayırmıştır ve Aristoteles'in böyle bir ayırma gitmesi, "adalet" kavramının sorunlu olduğuna dair önemli bir kanıttır.

Erek kültürde işlevini sağla(ya)mayan "adalet" kavramını, çoğu hukukçu ne ifade ettiğini bilmeden kullanarak hukukun hem doğru işlemesine engel olur/olabilir hem de yargı sürecinde yapılan yorumlardan verimsiz sonuçlar elde edilmesine sebep olur/olabilir. Bu açık uçlu ve güç kavramların ortaya çıktığı kavramsal bağlamı çözümlemedikçe, başka bir deyişle işlevsel bir çevirinin gerçekleştirilmesine yönelik gereklilikler yerine getirilmediği sürece "adalet" ve benzeri kavramları doğru bir şekilde anlamak/alımlamak oldukça güç olacaktır. Özellikle de hukukçuların yararlandıkları felsefe metnlerinin işlevsel bir şekilde (hem kavramsal bağlamı hem de kültürel bağlamı içerisinde) aktarılması elzemdir. Bu anlamda

Antik Yunan'da Aristoteles gibi düşünürlerin eserlerindeki ahlak ve hukuk ile ilgili anlaşılması/alınlanması güç kavramlarda yaşanan erek kültüre aktarım sorunları, bir felsefecinin sadece pozitivist ya da ahlakî bir tavır takınmasına neden olabilir.

Felsefe alanına dair kavramların erek kültüre aktarımı sürecinde kaynak kültürdeki şekliyle örtüşebilmesi için, ilgili çeviri eylemini gerçekleştiren çevirmenin her şeyden önce aynı zamanda felsefeci kimliğine bürünmesi gerekmektedir. Schleirmacher'in de savunduğu gibi, "okurun yazara gitmesi" yönteminin uygulanabilmesi için, çevirmenin gerekli çeviri edinçlerine sahip olması gerekmektedir. Zira felsefe metinleri nitelikleri itibarıyla, çalışmamız çerçevesinde belirtilen Schleirmacher'in "okurun yazara gitmesi" yöntemiyle gerçekleştirilecek çeviri eylemlerinin uygulandığı bir alandır. Bu doğrultuda çevirmen profesyonel bir biçimde metni ele almalı, hedef kitlesini de göz ardı etmeden çevirdiği metni işlevsel biçimde ortaya koymalıdır. Çünkü yalnızca kaynak metindeki okuyucu kitlesi, felsefe alanında bilgili değildir, aynı zamanda erek kültürdeki hedef kitle de felsefe alanında bilgilidir/bilgili olmalıdır. Bu bağlamda çevirmen tüm bu hususları göz önünde bulundurarak ve gerekli dengeyi sağlayarak okurun yazara gitmesini sağlayabilmeli ve böylelikle erek kültürün de gelişimine katkı sağlayabilmelidir.

Erek kültürde yeniden inşa edilecek düşünce(ler)de/fikir(ler)de/görüş(ler)de çalışmamız çerçevesinde belirttiğimiz somut örneklerdeki gibi sorunların yaşanmaması adına, felsefe alanında gerçekleştirilecek çeviri eylemleri, yukarıda belirtilen hususlar çerçevesinde yerine getirilmelidir. Böylelikle, örneğin, Aristoteles felsefesinde "*dikaion*" kavramı, tüm kavramsal ilişkiler çerçevesinde titiz bir şekilde erek metinlere aktararak oluşabilecek anlamsal karışıklıklar en aza indirgenmelidir.

Kaynaklar

Albert, S. (2001). Übersetzung und Philosophie—Wissenschaftsphilosophische Probleme der Übersetzungstheorie—Die Fragen der Übersetzung von philosophischen Texten (L. Valaczkai, Çev.). Edition Praesens.

- Aristoteles. (2007). Nikomakhos'a Etik (S. Babür, Çev.). BilgeSu Yayıncılık.
- Aristoteles. (2017). Nikomakhos'a Etik (S. Babür, Çev.). BilgeSu Yayıncılık.
- Arslan, S. (2015). The Importance of the Basic Philosophy Teaching within the Framework of the Translation of Philosophical Texts in Academic Translation Teaching. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 197, 759-765. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.07.174>
- Avtonomova, N. S. (2020). Philosophy, Translation, "Untranslatability:" Cultural and Conceptual Aspects. İçinde D. M. Spitzer (Ed.), *Philosophy's Treason: Studies in Philosophy and Translation* (ss. 87-110). Vernon Press.
- Bengi-Öner, I. (1995). Çeviribilime Doğru Yeni Bir Süreç Oluşurken Birkaç Söz. İçinde I. Bengi-Öner (Ed.), *Çeviribilim 1, Çeviri Eğitiminde Özgün Metin Yorumlama, Çeviri Metni Oluşturma Sürecine Yönelik Yöntem Önerileri*. Ankara Üniversitesi Tömer Bursa Şubesi.
- Burns, T. (2011). *Aristotle and Natural Law*. Bloomsbury Publishing.
- Bykova, M. (1993). Probleme der philosophischen Übersetzung. İçinde A. P. Frank, J. Gulya, U. Molk, B. Paul, B. Schultze, & H. Turk (Ed.), *Übersetzen, verstehen, Brücken bauen / Geisteswissenschaftliches und literarisches Übersetzen im internationalen Kulturaustausch* (ss. 248-255). Erich Schmidt Verlag GmbH.
- Dworkin, R. (2007). *Hakları Ciddiye Almak* (A. U. Türkbağ, Çev.). Dost Kitabevi.
- Fehér, I. M. (1993). Übersetzbarkeit philosophischer Texte und philosophische Probleme ihrer Übersetzung: Der Fall Heidegger. İçinde A. P. Frank, J. Gulya, U. Molk, B. Paul, B. Schultze, & H. Turk (Ed.), *Übersetzen, verstehen, Brücken bauen / Geisteswissenschaftliches und literarisches Übersetzen im internationalen Kulturaustausch* (ss. 269-285). Erich Schmidt Verlag GmbH.
- Finnis, J. (2011). *Natural Law and Natural Rights*. Oxford University Press.

- Gadamer, H. G. (1999). *Hermeneutik I / Wahrheit und Methode / Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*. Mohr Siebeck.
- Gemignani, M. (1979). Mathematics as Background for the Study of Law. *The American Mathematical Monthly*, 86(8), 697-699.
- Guthrie, W. K. C. (1981). *History of Greek Philosophy Aristotle an Encounter* (C. 6). Cambridge University Press.
- Guthrie, W. K. C. (2021). *Yunan Felsefe Tarihi Aristoteles—Bir Buluşma* (S. Gürses, Çev.). Kabalcı Yayıncılık.
- Heidegger, M. (2002). *Was heisst Denken?* Vittorio Klostermann GmbH.
- Holz-Mänttari, J. (1984). *Translatorisches Handeln*. Annales Academiae Scientiarum Fennicae.
- Jaitner, S. F. (2020). Philosophical Untranslatables and the Concept of Equivalence. *İçinde D. M. Spitzer (Ed.), Philosophy's Treason: Studies in Philosophy and Translation* (ss. 73-86). Vernon Press.
- Kant, I. (2010). *The Philosophy of Law* (W. Haste, Çev.). The Lawbook Exchange.
- Kelsen, H. (1973). *Essays in Legal and Moral Philosophy* (P. Heath, Çev.). D. Reidel Publishing Company.
- Kurultay, T. (1985). *Çeviri Yöntemi Üzerine Düşünceleriyle F. Schleiermacher*. *İçinde A. Cemal (Ed.), Dün ve Bugün Çeviri 1* (ss. 191-217). Bilim/Felsefe/Sanat Yayınları.
- Large, D. (2019). *The Translation of Philosophical Texts*. *İçinde J. P. Rawling & P. Wilson (Ed.), The Routledge Handbook of Translation and Philosophy* (ss. 50-63). Routledge.
- Rée, J. (2001). *The Translation of Philosophy*. *New Literary History*, 32(2), 223-257.
- Reiß, K., & Vermeer, H. J. (1984). *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Max Niemeyer Verlag.
- Schleiermacher, F. (1963). *Methoden des Übersetzens*. *İçinde J. Störig (Ed.), Das Problem des Übersetzens*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

- Shellens, M. S. (1959). Aristotle on Natural Law. Natural Law Forum, 40. https://scholarship.law.nd.edu/nd_naturallaw_forum/40
- Smith, B. (1993). Über die Grenzen der Übersetzbarkeit: Eine philosophische Fallstudie. İçinde A. P. Frank, J. Gulya, U. Molk, B. Paul, B. Schultze, & H. Turk (Ed.), Übersetzen, verstehen, Brücken bauen / Geisteswissenschaftliches und literarisches Übersetzen im internationalen Kulturaustausch (ss. 295-301). Erich Schmidt Verlag GmbH.
- Spitzer, D. M. (2020). Introduction: Philosophy's Treason. İçinde D. M. Spitzer (Ed.), Philosophy's Treason: Studies in Philosophy and Translation (ss. v-xxiv). Vernon Press.
- Strauss, L. (2011). Doğal Hak ve Tarih (M. Erşen & P. Onur, Çev.). Say Yayınları.
- Tymoczko, M. (2019). Translation Theory and Philosophy. İçinde J. P. Rawling & P. Wilson (Ed.), The Routledge Handbook of Translation and Philosophy (ss. 173-194). Routledge.
- Vermeer, H. J. (1996). A Skopos Theory of Translation (Some Arguments for and against). Textcontext Verlag.
- Wacks, R. (2016). Hukuk Kuramını Anlamak (F. Süzgün & S. Ünver, Çev.). Astana Yayınları.
- Witte, H. (2007). Die Kulturkompetenz des Translators, Begriffliche Grundlegung und Didaktisierung. Stauffenburg Verlag.

Öz: Felsefe metinlerinde kavramların erek kültüre aktarılmasıyla ilgili gerçekleştirilen farklı yorum ve yanlışlıklar, ahlak ve hukuk alanlarında küçük hataların büyük anlaşmazlıklara yol açabilmesi sebebiyle, dikkat edilmesi gereken önemli bir husustur. Felsefe metinlerinin güçlüğü ve açık uçluluğundan dolayı yaşanan aktarım sorunlarını en aza indirgeyebilmek için hem kavramsal ilişkiler hem de kültürel perspektifler dikkate alınmalıdır. Bu amaçla disiplinlerarası nitelikteki çalışmamızda, felsefe metinlerinin nitelikleri ortaya konularak diğer metin türlerinden farkları vurgulanmıştır. Akabinde felsefe alanındaki çeviri faaliyetleri sürecinde, felsefi kavramların erek kültüre işlevsel bir biçimde aktarılabilmesi-

nin imkânları ve yolları ayrıca irdelenmiştir. Bu çerçevede, Aristoteles'in "adalet" kavramı örneğinde, felsefe alanında kaynak kültürdeki kavramların erek kültürde karşılık bulması açısından ortaya çıkan sorunlara işaret edilmiş ve okurun yazara götürülmesini esas alan bakış açısı doğrultusunda felsefe metnlerinin işlevsel çevrisinin imkânı üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Felsefe metinleri çevirisi, Aristoteles, adalet, çeviribilim, Schleiermacher.

